

A görög csúszda

Artner Annamária

A kapitalizmus történetének sokadik, világméretében pedig a második hatalmas válsága idején sorra dőlnek be a gazdaságok. Most Görögországra került sor.

Görögország a 2008-ban kirobbant válság első évében viszonylag keveset érzett a világgazdasági viharból. Ennek oka az volt, hogy bankszektora viszonylag stabil maradt, közvetlenül nem érintette az amerikai másodlagos hitelpiac összeomlása, amivel a jelenlegi válság kezdődött. Az ország gazdasági alapjairól azonban nem mondható el ugyanez, mert jelentős ikerdeficittel (költségvetési és fizetésimérleg-hiánnyal) bírt már akkor is. A görög GDP hetven százalékát a szolgáltatások (főként a turizmus) adják, és a fizetési mérleg jelentős mértékben függ a külföldön dolgozók hazautalásaitól. Mindkét tényezőre súlyos csapást mért a pénzügyi válság nyomán összezsugorodó európai kereslet. A tovább romló egyensúlyi helyzetben a 2008 közepén bejelentett restriktív intézkedések októberben sztrájkokhoz, tüntetésekhez vezettek. Az elégedetlenség a konzervatívok vezette kormány által tervezett 2009-es költségvetési megszorítások, privatizációk (pl. Olympic Airlines) és az adóztatás szigorítása ellen irányult. (Október 21-én 2,5 millió dolgozó, a görög foglalkoztatottak mintegy fele részvételével 24 órás általános sztrájkra került sor a közszolgáltatások területén, beleértve a közlekedést. December 6-ától pedig lázongássorozat kezdődött, majd pár napra rá ismét általános sztrájk következett.)

Az utóbbi, tehát az adószigorítás a tőkejövedelmeken kívül az önfoglalkoztatókra is nagyobb terhet rótt, ami tömegeket (mintegy 900 ezer főt) érint, mert Görögországban – Magyarországhoz hasonlóan – a munkanélküliség elleni menekülés egyik fő útja a kisvállalkozások alapítása.

A kormány adatai szerint a munkavállalók körülből egyötöde a szegénységi szint alatt él; az ő keresetük nem éri el az évi 5000 eurót. Ennek a súlyos szociális helyzetnek az az oka, hogy a társadalom nagy része nem részesedett a korábbi évek növekedéséből. A 25 év alattiak egynegyede munkanélküli, a diplomás fiatalok hat százaléka nem talál munkát, sok a hosszú ideje munka nélkül lévő. Görögország mindkét utóbb említett szomorú jellemzővel élen jár az EU27-ben (az előbbivel az első, az utóbbival a

második helyen). A korrupció szintén kimagasló; a 2004 és 2009 között regnáló konzervatív Karamanlisz-korszak is hangos volt a különböző botrányoktól.

A gazdaság strukturális gyengeségét a fogyasztás-vezérelt növekedésben, a hazai termelési potenciált megelőző fogyasztásbővülésben látják az elemzők – egy olyan helyzetben, amikor a lakosság egyötöde alig fogyaszt. A munkanélküliség, az infláció, a fizetésimérleg-hiány, az alacsony megtakarítási ráta (a lakosságnak mindössze 10-12 százaléka képes félretenni) és az euróvezeti tagság behatárolta a válságmenedzselés mozgásterét, de még ennél is nagyobb bajt jelentett az addig követett neoliberális úthoz való ragaszkodás. Egy külpiacoktól függő, saját termelést alig folytató országban nem keletkezik elég munkahely és nem forog vissza elég jövedelem a termelésbe ahhoz, hogy a lakosság magas színvonalon éljen, és egyben megtermelje a nyugdíját is. (Görögországban a nyugdíjak 97 százaléka állami. A nyugdíjasza jelenleg a költségvetés 13 százalékát teszi ki, de ha minden marad változatlan, akkor 20 év múlva megközelítheti a 20 százalékot.)

A növekedés már 2008 közepén lassulni kezdett, majd csökkenésbe fordult. A folyó fizetési mérleg deficitje és a külső eladósodás nőtt. A válság elleni intézkedésekre nem volt elég erő a költségvetésben, gazdaságpolitikai paradigmaváltásra (új társadalmi-gazdasági modell kialakítására) pedig nem volt elég elszántság a kormányzó elitben. A patthelyzetben az ország hitelfelvételének feltételei romlottak. Minden-ek ellenére a válság első évében a kormány derűt árasztott. A Bank of Greece 2009-re fél százalékos gazdasági növekedést jósolt, a kormány pedig még ennél is optimistább volt, jócskán alábecsülve a bajokat (amelyek 2009-ben több mint 1,1 százalékos GDP-visszaesést okoztak).

Kosztasz Karamanlisz kormányra kerülésekor, 2004-ben, Görögország az Olimpia felhajtóerejét élvezte (részben ennek is tudható be, hogy a 2007-es előrehozott választásokat is Karamanlisz Új Demokrácia pártja nyerte meg). Az olimpiai boom lecsengése után azonban nem történtek fejlesztések, strukturális reformok, viszont számos botrány és korrupciós ügy borzolta a kedélyeket. Így a 2008 folyamán bevezetett megszorítások, a fiatalok körében különösen

magas munkanélküliség sztrájkokhoz, zavargásokhoz vezettek. A Karamanlisz-kormány válságkezelése a bankszféra bőkezű megsegítéséig terjedt (28 milliárd eurót áldoztak erre tőkeemelés és garancia-vállalás formájában), holott a görög bankokat közvetlenül nem is érintették a „toxikus” piacok. A jobboldali kormány a legmonetaristább módon a hitelpiac élénkítésével szándékozta fellendíteni a gazdaságot, mintha nem tudta volna, hogy megfelelő profitkilátások nélkül nincs az az olcsó hitel, ami tartós és lényeges beruházásokat gerjeszthet. A 28 milliárd dolláros bankmentőcsomag és a mögüle hiányzó reálgazdasági teljesítmény együtt a – mint utólag kiderült a bevallottnál sokkal magasabb – görög költségvetési hiány és adósság felszökéséhez vezetett. (Az államadósság meghaladja a GDP 120 százalékát; 18 milliárd euró törlesztése az IMF felé 2010 második felében esedékes.)

A társadalmilag is és gazdaságilag is szorult helyzetben Karamanlisz miniszterelnök szeptemberben új választásokat írt ki, aminek eredményeképpen 2009 októberében a Pánhellén Szocialista Mozgalom (PASOK) George Papandreouval az élen kényelmes parlamenti többséggel (300-ból 160 hellyel) az ország élére került. Papandreu kormánya nyilvánosságra hozta, hogy a költségvetési deficit 12,7 százalékos, vagyis több mint a duplája annak, amit elődje bevallott. Napvilágra került tehát, hogy a leköszönt kormány rendre meghamisította az országról az Európai Uniónak küldött adatokat. Ez nemzetközi vihart keltett, és megrendítette a bizalmat a görög adatszolgáltatással szemben. Továbbá olaj volt a tűzre a nemzetközi pénzpiacokon: az országot a hitelminősítők lefokozták, a Fitch értékelésében tíz év óta először az A kategóriából a B-be csúszott. A refinanszírozó hitelek drágulása, illetve elapadása miatt a görög bankok részvényei közel nyolc százalékkal estek.

Az államcsőd elkerülése végett az új kormány is megszorító intézkedésekre kényszerült, amik elsősorban a bérből és fizetésből élőket, illetve a munka nélkül lévőket sújtották. A 2009 november végén megszületett új költségvetés, illetve a ráépülő stabilizációs program, a pénzpiacok bizalmának visszaszerzése érdekében, a deficit radikális lefaragásának terve. A szociális kiadásokat tíz százalékkal kurtítják meg, ugyanennyivel csökkentik a közszférában a túlorapénzt, 2010-re befagyasztották a közszféra munka-erőfelvételét, és csökkentették a juttatásokat, például eltörölték a „13. havi fizetést” (a húsvétra adott félfizetést). A külföldön lévő görög utazási irodák egyharmadát bezárták, és az illegális foglalkoztatás visszaszorítását ígérték (100 ezer bevándorló legalizálását vették tervbe), a munkanélküliek számára hús-, tej- és kenyérjegyet vezetettek be. Elrendelték a bónuszok megszüntetését az állami bankokban, és kilencvenszázalékos megadóztatását a magánbankok esetében. Az új kormány harcosan kiállt a korrupcióval szemben is. Az uniónak benyújtott stabilizációs program ígéretei szerint pedig a költségvetési deficitet 2009-ben 8,7 százalékra, 2013-ig pedig három százalék alá csökkentik. Ennek kereté-

ben az időzített bombaként ketyegő nyugdíjrendszeren is módosítanak: egy szintre hozzák a férfiak és a nők nyugdíjba vonulásának idejét (a nőket tehát 60 évről 65-re emelik). Új adórendszeren is dolgoznak, amelyben a gazdagok nagyobb terheket viselnek majd.

Az intézkedési terv keveseknek nyerte el a tetszését. Nyilvánosságra kerülését követően a tőzsde esett: a piacok jogos kifogása az volt, hogy a megszorító intézkedések nem lendítik fel a termelést. Ugyanakkor a szigorítások nyomán sztrájkokra került sor, és az ország második legnagyobb cipőgyárának (Elite) athéni üzemét elfoglalták a munkások. (A gyárat tulajdonosaik, a növekvő profit ellenére bezárásra ítélték, miközben kéthavi bérrel tartoznak az alkalmazottaknak.) A munkaügyi miniszter a munkanélküliség megduplázódására számít 2010 folyamán: 450 ezerről egymillióra nő az állástalanok száma.

Az EU mindenestre nagyon érzékenyen figyeli, mi lesz a görög költségvetéssel, hiszen ez a nagy hiány példátlan az eurózóna létrehozása óta, és súlyosan veszélyezteti a közös pénzt: az euró a görög deficit valóságos mértékének kipattanása után négyhónapos mélypontra került a dollárral szemben. A stabilizációs paktum arra kötelezi Görögországot, hogy a költségvetési hiányt, büntetési terhe mellett, tartsa kordában (három százalék alatt). Görögországnak a stabilizációhoz 54 milliárd eurónyi hitelre van szüksége. Ez lenne a biztosíték az EU számára is, hogy Görögország nem hullik ki az euróvezetből. A tömegek nagy részét sújtó intézkedéscsomag miatt tovább nő az elégedetlenség, tágul a szakadék a politika, a politikai ideológiák és a néptömegek között. Ám ha ezeket a lépéseket a görög kormány nem teszi meg, előállhat az államcsőd és az euróvezetből való kiválás veszélye, és mindennek elsősorban ismét azok innák meg a levét, akik csak munkaerejük eladásából tudnak megélni.

Görögország tehát csúszik lefelé. Nincs a közvetlen termelők kezében elég eszköz ahhoz, hogy mindenkinek munkát, megélhetést adjanak. A profitért folyó konkurenciaharc a piaci pozíciók és a technológia felhasználásával a kisebb termelőket és az élőmunkát egyaránt kiszorítja a gazdálkodás periferiájára, majd onnét is tovább löki kifelé, a társadalmon kívülre. Egyre kevesebb ember állít elő egyre több terméket, de a dolgozók munkaideje nem csökken (sőt inkább nő), és egyre több terméket egyre kevesebb fogyasztónak és termelőnek kellene felvenni a piacon. Ez csak úgy lehetséges, ha a termelés gyorsulva nő, vagyis legfeljebb ideig-óráig. Ez a pilótajáték pukkant ki világszinten, és gördül végig a gazdaságok során, tartalékaiktól függő mértékben okozva rombolást bennük. A görög csúszda tehát nem csak Görögországról szól!

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu honlapról